

Haastattelu-yhteiskunta, politiikka ja keskustelunanalyysi*

ILPO KOSKINEN, MILLA KAJANNE, MATS NYLUND

ABSTRACT

The Interview Society, Politics, and Conversation Analysis

Sociologists Paul Atkinson and David Silverman have argued that we live in an "interview society." Much present-day public activity takes place in interviews in the mass media. Instead of investigating political or sporting events, journalists rely on verbal reports by politicians and athletes. Versions of common activities are produced in talk. In this article, we show how conversation analysis (CA) can illuminate this phenomenon, focusing in particular on politics. With examples from the literature as well as from Finnish and Swedish politics, we show how CA can provide a framework and a methodology for analyzing how politics is done in the interview society. We also connect CA to early ethnomethodology.

Johdanto: Poliittika haastattelu-yhteiskunnassa

Politiikassa on tapahtunut merkittäviä muutoksia joukkoviestintien kasvun myötä. Suomalaisen kannalta luultavasti merkittävin yksittäinen politiikan julkisuuden muutosta 1900-luvulla käsittelevä tutkimus, Peter Esaiassonin Ruotsin vaalikampanjoita tarkasteleva kirja (Esaiasson 1990) tiivistää sodanjälkeisen kampanjoinnin kolmeen pääkauteen, vuosien 1948–1958 radiovaltaistumiseen, vuosien 1960–1964 TV-valtaistumiseen ja vuoden 1968 jälkeiseen kilpailullistumiseen (Esaiasson 1990, 428–429). Tavalliselle kansalaiselle politiikka on yhä selvemmin mediajulkisuuden välityksellä tapahtuva asia. Etenkin vuoden 1968 jälkeisenä aikana politiikasta on Esaiassonin mukaan tullut suorastaan viestintävetoista toimintaa (Esaias-

son 1990, 291; Suomen osalta ks. esim. Moring ja Himmelstein 1993, 44–55).

Politiikan viestintävetoistumisen takana piilee monta eri seikkaa. Englantilaiset sosiologit Paul Atkinson ja David Silverman (1997) ovat puhuneet erityisesti "haastattelu-yhteiskunnasta". Tällä termillä he tarkoittavat viestimissä yleistynyttä tapaa pyrkiä haastattelujen avulla pääsemään asioiden julkisivun taakse. Poliittikan ja urheilun tapaisten ilmiöiden autenttisen ytimen ajatellaan piilevän tekijöiden mielen syövereissä, josta se tulee kaivaa haastatteluin esille. Jos Atkinsonin ja Silvermanin hypoteesi pitää paikkansa, yhä suurempi osa poliittikasta tuodaan julkisuuteen vuorovaikutteisen haastatteluformaatin avulla. Samalla tämän formaatin muotojen ja toiminnan tunteminen auttaa ymmärtämään julkisen vallankäytön julkista luonnetta. Keskustelunanalyysi on yksi keskeinen menetelmä, jonka avulla voidaan tutkia tapaa, jolla politiikka muotoutuu julkisuudessa

* Kiitämme kommentteista Pirkko Nuolijärveä.

vuorovaikutteisesti. Tämä artikkeli kuvaa keskustelunanalyysin perusteita ja luo katsauksen tärkeimpiin politiikkaa käsitelleisiin keskustelunanalyttikoiden tutkimuksiin.

Keskustelunanalyysin tavoitteita

Haastatteluin tapahtuvaa politiikan tekemistä voidaan tutkia keskustelunanalyysin avulla, jonka juuret löytyvät etnometodologian nimellä tunnetusta sosiologisesta suuntauksesta (ks. Schegloff 1994, xii–xxvi; Heritage 1996). Tämän tutkimusperinteen takana on kiinnostus käytännölliseen arkiseen toimintaan niin kuin se tapahtuu tähän toimintaan osallistuvien ihmisten näkökulmasta, ei tutkijan. Lisäksi pyritään aina tutkimaan luonnollisia tapahtumia siinä kontekstissa, jossa ne tapahtuvat. Aineistoa siis ei kerätä esimerkiksi haastatteleamalla tai edes havainnoimalla, koska nämä aineistonkeruumenetelmät muokkaavat aineistoa väkisinkin paljon enemmän kuin ääni- tai videonauhointus.

Niinpä kun esimerkiksi erilaiset diskurssi-analyttikot (ks. esim. Jokinen, Juhila ja Suoninen 1993; van Dijk 1997) tutkivat erilaisia diskursseja kuvailemalla näiden diskurssien rakennetta, sisältöjä ja käyttöjä, keskustelunanalyysin ratkaisu on turvautua toiseen resurssiin: keskustelunanalyysi selvittää mitä A sanoo tutkimalla sitä, miten B otti vuoron vastaan, eli miten B osoittaa omassa toiminnassaan ymmärtäneensä A:n vuoron, ja miten A (tai joku muu osallistuja) osoittaa seuraavassa vuorossa ymmärtäneensä B:n toimen, usein suhteessa A:n edeltäneeseen vuoroon (ks. Schegloff ja Sacks 1973, 293–295). Jokainen vuoro sisältää puhujan tulkinnan edeltäneestä vuorosta ja muodostaa samalla perustan seuraavalle vuorolle. Esimerkiksi lausahdus ”viisi” vuoron ”mitä kello on?” jälkeen osoittaa, että vastaaja on ymmärtänyt edeltävän lausuman kysymykseksi kellonajasta. Keskustelunanalyysi on kiinnostunut siitä, miten ihmiset rakentavat yhdessä arkisen toiminnan mielen ja järjestyksen ja tuovat esille ymmärryksensä tästä toiminnasta. Puhetta ei tulkita henkilön aikeista, pyrkimyksistä tai muista psyykkisistä tiloista käsin, vaan tarkastelun keskiöön nostetaan tavat, joilla ihmiset tuovat omat tulkintansa ja järjekyllinsä esille vuorovaikutuksessa. Olennaista on, miten he

orientoituvat toinen toistensa tekoihin erilaisissa todellisissa tilanteissa.

Keskustelunanalyysissä pyritään etsimään ja kuvaamaan sellaisia vuorovaikutuksen metodisia keinoja, joiden avulla vuorovaikutus etenee tietyn kaavan mukaisesti. Jos tutkija löytää tällaisen toistuvasti käytetyn keinon, on hän kuvannut metodin, jolla ihmiset tekevät tavallisen arkisia käytännöllisiä asioitaan. Teoreettisemmin sanoen hän on kuvannut ”etnometodin” (Garfinkel 1967, 11; Garfinkel 1975, 16–17). Pyrkimys on löytää ja kuvata metodeja, joilla ihmiset toimivat erilaisissa tilanteissa ja tuottavat niille luonteenomaisen havaittavan järjestyksen, johon perustuu myös luottamus siihen, että arjessa voi toimia mielekkäästi (Garfinkel 1990 [1963]). Kyseessä on eräänlainen yleismaailmallinen inhimillinen metodiikka, joka muodostaa arkisen toiminnan järjestyneisyyden, ennustettavuuden, rationaalisuuden ja mielekkyyden perustan.

Arkikeskustelun jäsentymisen perusteita

Keskustelun keskeinen piirre on, että se muodostuu vuoroista. Lyhyimmillään vuoro voi muodostua esimerkiksi huudahduksesta ”Ei!”, pisimmillään monta minuuttia pitkistä tarinasta. Vuorot määrittyvät esimerkiksi lauserakenteen, äännekokonaisuuksien tai erilaisten sanastorakenteiden perusteella. Vuoroille on ominaista, että jokaisen vuoron jälkeen on siirtymän mahdollistava kohta, jossa puhujat joutuvat ratkaisemaan, kuka saa seuraavan vuoron. Joissain tilanteissa puhuja valitsee seuraavan puhujan jo oman vuoronsa sisällä, jolloin näin valittu henkilö saa oikeuden/velvollisuuden puhua seuraavaksi (jos esimerkiksi kysyn kellonaikaa A:lta, siirtyy vuoro A:lle). Jos puhuja ei nimenomaan osoita vuoroaan jollekin toiselle henkilölle, voi joku läsnäolijoista ottaa vuoron omasta aloitteestaan. Tällöin myös juuri vuoronsa lopettanut henkilö voi ottaa vuoron eli valita itsensä seuraavaksi puhujaksi. Sama jäsenitys toimii taas uudessa siirtymän mahdollistavassa kohdassa (ks. Sacks, Schegloff ja Jefferson 1974, 704–705). Tämän keskustelun *vuorovaihtojäsenityksen* ansiosta ihmiset pysyvät halutessaan esimerkiksi välttämään puhumisen päällekkäin ja ratkaisemaan, kuka puhuu seuraavaksi. Vuorovaihtojäsenitys pitkälti se-

littää tavallista keskustelua luonnehtivan järjestyksen.

Keskustelun järjestys rakentuu paikallisesti nk. sekvenssijäsennyksen mukaan. Kun esimerkiksi kysyn kadulla joltakulta, paljonko kello on, tietää tämä henkilö, että juuri hänen tulee vastata. Kuultuaan kysymykseni hän tietää lisäksi, että haluan vastaukseksi nimenomaan kellonajan, en esimerkiksi tietoa lämpötilasta. Vastauksen saatua tiyppillisesti kiitän häntä, minkä jälkeen hän toteaa ”ei kestä”. Tekoni seurauksena keskusteluun muodostuu jakso, jonka aikana koordinoin toimintani potentiaalisen vastaajani kanssa muutaman vuoron ajaksi. Hyvin suuri osa inhimillisestä yhteistoiminnasta muodostuu juuri tällaisista hetkeksi koordinoituista vuorojen ketjuista. Nämä ketjut muodostavat samalla tietynlaisen normatiivisen ketjun, jossa odotamme, että saamme kysymyksiimme vastaukset, koska tiedämme, että näin yleensä tapahtuu ja tiedämme myös muiden tietävän tämän.

Tiukimmillaan sekvenssijäsennys voidaan hahmottaa *vieruspareina* (ks. Schegloff ja Sacks 1973, 295–296; Raevaara 1997). Vierusparit ovat kahden puheenvuoron muodostamia toimintajaksoja, joissa nämä puheenvuorot ovat (yleensä) vierekkäisiä, eri puhujan esittämiä ja järjestyneet etujäseneksi ja jälkijäseneksi siten, että tietty etujäsen vaatii tietyn jälkijäsenen (Raevaara 1997, 76). Esimerkkejä tiyppillisistä vieruspareista ovat juuri kysymys ja sitä seuraava vastaus, tervehdystä seuraava toinen tervehdys ja kutsua seuraava hyväksyminen tai kieltäytyminen. Arkinen vuorovaikutus organisoituu usein vierusparien avulla. Myöhemmin näemme, että keskustelu ja muu arkinen toiminta voi järjestyä usein huomattavasti mutkikkaampien rakenteiden kautta. Monesti toiminnan järjestyneisyyden perustan muodostaa kuitenkin tapahtumaketju, sekvenssi, joka muodostuu usean toisiaan seuraavan toimen ketjusta.

Usein etujäseniin voi vastata monella tavalla. Esimerkkinä mainitaan usein kutsu, josta voi myös kieltäytyä tai kysymys, johon voi olla vastaamatta. Odotuksenmukaista jälkijäsentä kutsutaan keskustelunanalyysissä preferoiduksi ja kieltäytymistä tai muuta odotuksenvastaita preferoimattomaksi teoksi, ja koko ilmiö kootaan *preferenssijäsennyksen* käsitteen alle (ks. Tainio 1997b). Arkinen vuorovaikutuksen

kiinnostava piirre on, että preferoidut ja preferoimattomat teot saavat tyystin erilaisen kohtelun ihmisten toiminnoissa. Preferoitu teko on helppo tehdä. Esimerkiksi kutsut hyväksytään usein saman tien. Sen sijaan ihmiset, jotka joutuvat tekemään preferoimattoman teon, näyttävät toiminnassaan monin tavoin, että he tietävät tekonsa ikävyyden. Esimerkiksi kutsusta kieltäytyminen ei tavallisesti tapahdu vain toteamuksella ”en tule”, vaan kieltäytymiseen liitetään selitys ja sitä viivytetään esimerkiksi tauoilla ja kiitoksilla.

Preferenssijäsennystä noudattamaton ihmisen leimautuu helposti ”karkeaksi” tai ”ylimieliseksi”, mikä on omiaan aiheuttamaan riitoja, loukkauksia tai pahimmillaan suorastaan maineen menetyksen (vrt. Sacks 1994, I, 639–640). Tunnetuin preferenssirakenteen uhri Suomessa lienee entinen pääministeri Harri Holkeri, jonka toimittajan haastattelupyyntöön antama vastaus ”minä juon nyt kahvia” päättyi lopulta vastustajien vaalimainoksiin, TV:n koomikoiden vakiokalustoon ja kansalaisten puhetapoihin. Holkerin sinänsä asiallisen vastauksen ongelma ei ollut sisältö, vaan tyly tapa, jolla hän sen teki.

Institutionaalisen puheen piirteitä

Keskustelunanalyysin yksi keskeinen erottelu rakentuu institutionaalisen puheen ja arkikeskustelun välille. Vuoronvaihtoa käsittelevän artikkelinsa lopussa Sacks, Schegloff ja Jefferson (1974) esittivät, että heidän kuvaamansa vuorottelu pätee vain arkiseen keskusteluun, mutta ei muihin puheenvaihtojärjestelmiin. Esimerkiksi luennon tai presidentin uudenvuodenpuheen järjestys rakentuu tyystin toisella tavalla kuin arkisessa keskustelussa. Suurin osa keskustelunanalyysistä käsittelee nykyisin erilaisissa institutionaalisisa ympäristöissä tapahtuvaa puhetta. Tutkimusta on tehty esimerkiksi oikeusistuinten ristikuulusteluista (Drew ja Atkinson 1979) ja HIV-potilaiden terapiatyöstä (Peräkylä 1995).

Puhe ei rakennu yhdessäkään näistä ympäristöistä pelkästään niin paikallisten rakenteiden varaan kuin arkikeskustelussa, sillä institutionaalinen puhe on päämääräsuuntautunutta, kun taas arkikeskustelussa ihmiset tekevät mitä erilaisimpia toimintoja. Institutionaalisisa ympä-

ristöissä puhetta ohjaa lisäksi joukko pidäkkeitä, joita epämuodollisessa keskustelussa ei ole. Edelleen institutionaalisessa puheessa ihmiset käyttävät institutionaaliselle ympäristölle tyypillisiä järjelyn ja päättelyn tapoja (Drew ja Heritage 1992; Drew ja Sorjonen 1997).

Keskusteluanalytytöt eivät oleta, että puhe on institutionaalista siksi, että se tapahtuu institutionaaliseksi ymmärrettyssä asiayhteydessä. Sen sijaan he pyrkivät tuomaan esille, miten ihmiset tuottavat havaittavasti ja seuraamuksellisesti puheen institutionaaliset piirteet omassa toiminnassaan (Schegloff 1992). Tämän metodisen vaateen avulla pyritään välttämään sosiaalista rakennetta kuvaavien käsitteiden kohteleminen toiminnasta riippumattomana todellisuutena. Ihmiset voivat orientoitua jonkin tilanteen institutionaalisuuteen useilla tavoilla. Seuraamme seuraavassa karkeasti Drewn ja Heritagen (1992) ja Peräkylän (1997) kirjoituksia.

Joskus vuorovaikutus on läpikotaisin institutionaalista. Esimerkiksi englantilaisissa oikeustuimissa kuulustelijan ja vastaajan välinen vuorovaikutus ei voi ottaa muuta muotoa kuin kysymys-vastaus-formaatin. Jos jompikumpi puhujista yrittää muuta, tuomari palauttaa järjestyksen oikeussaliin (Drew ja Atkinson 1979). Ensimmäinen taso, jolla puhe voi olla institutionaalista muodostuukin puheen sekventiaalisesta organisaatiosta. Ristikuulustelun sosiaalinen organisaatio muodostuu toisiaan seuraavista kysymyksistä ja vastauksista. Muut toiminnot organisoituvat jonkin muun kaavan mukaan. Toinen taso, jolla puheesta voidaan tehdä institutionaalista, löytyy puheen yleisestä rakenteesta. Esimerkiksi TV-haastattelut muodostuvat toimittajien kysymysten ja poliitikkojen vastausten vuorottelun lisäksi myös vaikkapa aloituksista ja pohjustuksista, jotka toistuvat eri tavoilla haastattelutilanteesta riippuen. Samaten haastatteluihin kuuluvat rutinoituneet taustatarinat ja lopetusjaksot, jotka olivat absurdeja arkikeskustelussa. Miksi esimerkiksi kertoisimme arkikeskustelua loptellessamme yhtäkkiä ikäänkuin oletetulle kameralle, että ”ensi viikolla keskustelemme sen-ja-sen kanssa”? Televisioon tällaiset vuorot taas kuuluvat ilman muuta.

Vain hyvin harva institutionaalinen puheenvaihtojärjestelmä (tämä termi on Sacksin ym.

1974 artikkelista) on niin muodollisesti säädelty kuin TV-haastattelu tai ristikuulustelu. Useimmissa ympäristöissä erilaiset ”institutionaaliset” ja ”arkiset” rakenteet esiintyvät rinnan. Tällaisia ympäristöjä voidaan kutsua Drewn ja Heritagen (1992) termillä ”epämuodollisiksi ympäristöiksi”, joista esimerkiksi käy vaikkapa puhe sosiaalitoimistossa tai lääkärin vastaanotolla.

Epämuodollisissa ympäristöissä ilmeisin taso, jolla institutionaalisuus ilmenee, on aiheen ja sananvalintojen taso. Asia lienee siksi ilmeinen, että siihen ei tarvitse puuttua tarkemmin. Hieman mutkikkaammalla tavalla institutionaalisuus voi taas näkyä siinä, että osallistujat välitsevat responsinsä työhönsä ”kuuluvilla” tavoilla. Esimerkissä 1 potilaan (P) vastaus lääkärin (L) kysymykseen osoittaa selvästi, että hän ymmärtää puhuvansa lääkärille (litteraatiosta ks. liite). Arkikeskustelussa ”mitäs kuuluu” nostattaisi esiin tervehdyksenomaisen kuvauksen tyyliin ”mitäpä s tässä”, ei kuvausta fyysisestä vaivasta.

Esimerkki 1. Responsiivisen toiminnan valinta institutionaalisessa puheessa (katkelma) (Peräkylä 1997, 188–189)

P = potilas, L = lääkäri

1 L .th Mitäs kuu:[luu.]

2 P [.hhh] No nyt on >semmonen vaiva

3 ollu vissii kesästä lähtie< et mua painaa, (0.2)

4 tähä.

5 L Joo =

6 P =.hh Ja h- niinku hengittäessäki mul o vaikeeta

7 <*kävelyssä*>.

Puheen institutionaalisuus voi ilmetä myös tavoissa, joilla puhujat hoitavat sosiaalisia suhteitaan. Ammatilliselle puheelle on esimerkiksi ominaista ”varovaisuus” ja haluttomuus arvioiviin kannanottoihin, mitä pidettäisiin arkikeskustelussa omituisena. Lisäksi ammatillista puhetta luonnehtivat epäsymmetriat, joita monella tavalla tasa-arvoisemmassa arkikeskustelussa ei ole. Vaikkapa sellaiset lääketieteellistä tietoa edellyttävät vuorot, kuten diagnoosin tekeminen, röntgenkuvien tulkinta ja hoidon määrääminen, ovat lääkärille ”kuuluvia” toimenpiteitä. Potilaan ”rooli” on ottaa nämä vuorot vastaan (tämän mallin monimutkaistuksista, ks. kuitenkin Peräkylä 1996). Arkikeskustelulle tyypilliset epäsymmetriat ovat sitä vas-

toin yleensä hetkellisiä tai liittyvät tiettyihin ”rooleihin”. Esimerkiksi vanhemmat ovat tiedoiltaan ylivertaisia pieniin lapsiin nähden, mitä lapset tosin oppivat käyttämään hyväkseen jo hyvin nuorena.

Jälleen on huomattava, että nämä ovat institutionaalisten ympäristöjen normatiivisia piirteitä, joista poikkeamista sanktioidaan. Arki-keskustelulle on tyypillistä, että kuulijat informoivat puhujaa esimerkiksi tarinoiden aikana siitä, miten he suhtautuvat menossa olevaan tarinaan tai osoittavat kuuntelemistaan esimerkiksi sellaisilla palautteilla kuin ”mm”, ”joo”, ”ahaa”, ”vau” ja ”huh”. Institutionaalissa puheessa ne taas ovat ”havaittavasti läsnä” joissain tilanteissa (Sacks 1994, I, 294, 315) ja saattavat oikeuttaa sanktioiden kohdistamisen niitä viljelevään ihmiseen. Niinpä *Ilta-Sanomien* TV-kriitikko tiesi tätä paperia kirjoitettaessa opettaa Neloskanavan juontajalle Raija Aurekoskelle, että hän ”osaa olla tyylikkään seksikäs pehmeässä nojatuolissaan. Mutta jätä ne ainaiset joojoottelut, Raija. Tavallisessa jutustelussa joojootellaan, ei tv-haastattelussa” (*Ilta-Sanomien* 5.11.1997, B4). Kyse ei ole pelkästä muutoseikasta, vaan ehdosta sille, että osallistujat voivat toimia luottaen siihen, että he pärjäävät erilaisissa tilanteissa ja saavat työnsä tehtyä. Arkisen toiminnan järjestyksen metodisen perustan järkyttäminen herättää pyrkimyksen normalisoida tilanne (Garfinkel 1990 ja 1967, 38–65). Tämä pätee myös institutionaalisen vuorovaikutuksen muotoihin.

Kokouspuheista mediakeskusteluihin

Tässä jaksossa luomme katsauksen keskustelunanalyttisistä lähtökohdista tehdyn politiikan tutkimuksen sisältöihin. Pääpaino on englantilaisessa ja amerikkalaisessa tutkimuksessa. Kuudennessa luvussa tarkastelemme suomalaista tutkimusta.

Poliittisten puheiden keinot

On ehkä hieman yllättävää todeta, että tunnetuin keskustelunanalyysiin perustuva poliittisen viestinnän tutkimus ei koske vuoropuhelua vaan yksinpuhelua. Max Atkinsonin *Our Masters' Voices* (1984) on jo eräänlainen poliittisen puheen nykyklassikko. Kirjassaan Atkinson ana-

lysoi brittiläisten puoluekokousten puheita ja etenkin niissä tapahtuvaa puhujan ja yleisön välistä vuorovaikutusta. Tutkimuksen kohteena ovat ennen kaikkea sellaiset puheen kohdat, joihin yleisö vastaa taputuksin tai muunlaisin suosionosoituksin. Atkinsonin päätelmä on, että puolueväristä riippumatta poliitikot turvautuvat toistuvasti samoihin retorisiin keinoihin, joihin yleisö yhtä säännönmukaisesti reagoi suosionosoituksin. Näiden keinojen hallitseminen on erityisen tyypillistä karismaattisille puhujille.

Atkinsonin tutkimusote on erityisen merkittävä sen vuoksi, että yleisön taputuksia voidaan pitää perin kiistattomana osoituksena puheen vaikutuksesta. Tämä seikka, siis puheen vaikutus, kun on sekä retorikan että joukkoviestinnän tutkimuksessa lähes aina otaksuttu mutta harvoin toteen näytetty. Yleisön reaktioiden avulla on mahdollista paikantaa puheen kiintoisat kohdat. Kohdat, joihin yleisö reagoi, ovat myös niitä puheen osia, joihin uutistoimittajat usein tarttuvat ja välittävät laajemmalla yleisölle.

Mitkä retoriset keinot sitten kuuluvat karismaattisen politiikan perusvalikoimaan? Atkinsonin mukaan poliitikkojen valikoima muodostuu toisaalta keinoista, joita jo antiikin puhujat käyttivät suostuttelussaan ja toisaalta keinoista, joita ihmiset käyttävät vaikkapa tavallisissa arkikeskusteluissa. Toisen esimerkin voi poimia Heritagin ja Greatbatchin (1986) tutkimuksesta. Heritagin ja Greatbatchin mukaan hieman yli kaksi kolmasosaa yleisön suosionosoituksista seurasi kuutta toistuvasti käytettyä retorista menetelmää. Niistä yksi oli vastakohtan luominen (esim. 2).

Esimerkki 2. Vastakohtan luominen (Heritage ja Greatbatch 1986, 123; suomennettu ja yksinkertaistettu)

P = poliitikko, Y = yleisö

- 1 P Ja oli todellakin aiheellista että ITN siirtyi
- 2 pörssimarkkinoilta (.) missä he pelaavat kansallisella
- 3 varallisuudella (.) Brightonin missä me edustamme kansaa
- 4 joka luo (.) [kansallisen varallisuuden
- 5 Y [((taputuksia 13.2 sekuntia

Esimerkin retorinen voima kumpuaa kahdesta vastakohtaa luovasta väitteestä. Vastakohta rakennetaan toisaalta ”heidän” ja ”meidän” välille ja toisaalta ”varallisuudella pelaamisen” ja

”varallisuuden luomisen” välille. On siis heitä, jotka pelaavat varallisuudella ja on meitä, jotka luomme sen. Esimerkistä näkee myös, että yleisön taputukset alkavat ennen kuin puhuja on saattanut lausumansa loppuun, vaiheessa, jossa lausuman loppuosa on ennakoitavissa ja rinnastus edelliseen lausumaan kuultavissa. Yleisön reaktio seuraa tiiviisti puheen rakennetta.

Yleisöreaktiot voivat olla mutkikkaampiakin. Toinen tavallinen keino, jota poliitikot viljelevät puheissaan, on ns. kolmiosainen lista. Tämä lista on tuiki tavallinen arkikeskusteluissa ja se esiintyy myös poliittisissa TV-väittelyissä. Eräs amerikkalaisen nykypoliitikan lainatuimpia repliikkejä lausuttiin TV-väittelyssä vuoden 1988 presidentinvaalin alla. Kyseessä on varapresidenttiehdokas Lloyd Bentsenin hyökkäys Dan Quaylea vastaan. Hyökkäyksen taustalla oli Quaylen itserinnastus edesmenneeseen presidentti John F. Kennedyn (esim. 3):

Esimerkki 3. Kolmiosainen lista (Clayman 1993, 121; suomennettu ja yksinkertaistettu)

- 1 LB .hhh (0.4) Senaattori, (1.6)
Minä työskentelin Jack
- 2 Kennedyn alaisuudessa, (0.5)
Minä tunsin Jack Kennedyn,
- 3 (1.1) Jack Kennedy oli ystäväni.
(1.3) Senaattori, ette te
- 4 mikään Jack Kennedy ole.

Puuttumatta sen enempää Kennedyn nimeen liittyvään symbolilataukseen Bentsenin vuoro voidaan analysoida seuraavasti. Se perustuu neljään väittämään, joita erottavat toisistaan lyhyet tauot. Varsinaista negaationa esitettävää perusväittämää edeltää selvästi erottuva kolmiosainen lista, johon liittyy paitsi toisto myös sanoman astettainen voimistaminen. Bentsen toistaa Kennedyn nimen kolmasti, jokaisella kerralla voimakkaammin liitettynä häneen itseensä: Bentsen ei vain työskentellyt Kennedyn alaisuudessa, hän jopa tunsikin Kennedyn, eikä vain tuntenut, vaan tämä oli suorastaan hänen ystävänsä. Tätä hän korosti myös sanavalinnallaan, käyttämällä Kennedyn lempinimeä ”Jack”. Tavallaan lista siis toimii perusteluna sille, että Bentsen todella on siinä asemassa, että hän voi (paremmin kuin Quayle itse) arvoda, onko Quaylesta uudeksi Kennedyksi vai ei.

Yleisön reaktiot osoittivat, että Bentsen onnistui vuoronsa laadinnassa erinomaisesti. Vuo-

roa seurasi studioyleisön taputuksia. Sitä kuvailltiin lehdistössä hetkenä, johon koko TV-väittelyn luonne tiivistyi. Toimittajat vertasivat sitä muun muassa nyrkkeilyottelun tyrmäyskuun ja pyssytaistelun täysosumaan. Tätä lausumaa on toistettu mediassa ja siihen on viitattu vielä vuosienkin jälkeen – hieman kuin Holkerin kahvipuheeseen. Lausuman vastustamattomuus sitaattina perustuu osaltaan juuri sen kolmiosaiseen rakenteeseen (Clayman 1995).

Toimittajan ja poliitikon vuorovaikutuksesta haastatteluissa

Useimmiten keskusteluanalyysin avulla tehty poliittisen puheen tutkimus on koskenut nimenomaan haastatteluja. Haastattelu voidaan määritellä keskusteluksi, joka rakentuu kysymysten ja vastausten sarjoista. Kysymysten avulla toimittaja ohjaa merkittävällä tavalla haastattelun (monesti myös väittelyn) kulkua ja aiheenvalintaa. Perinteinen kiistanaihe tähän liittyen on se, onko toimittaja puolueellinen vai puolueeton.

Keskusteluanalytykot lähestyvät asiaa hieman toisin. Sen sijaan, että kysytään onko toimittaja puolueellinen vai ei, asetetaan taas mitenkysymys: Miten toimittajan puolueettomuus tai puolueellisuus rakentuu? Toimittajan puolueettomuutta lähestytään ennen kaikkea keskustelussa tuotettuna rakennelmana. Tällä viitataan siihen asemaan, johon toimittaja näkyvästi asettuu vuorovaikutuksen kulussa. Kysymykseen toimittajan todellisesta puolueettomuudesta ei niinkään oteta kantaa. Muodollinen puolueettomuus rakennetaan ennen kaikkea siten, että vältetään väitteitä, joiden voidaan ymmärtää tuovan esiin toimittajien henkilökohtaisia mielipiteitä. Esimerkiksi asettaessaan kysymyksiä toimittaja ylläpitää näkyvästi muodollista puolueettomuuttaan.

Haastatteluissa suurin osa toimittajan vuoroista voidaankin tunnistaa kysymyksiksi. Aika ajoin toimittajat esittävät kuitenkin myös väitteitä, joko osana muodollisia kysymysvuoroja tai irrallaan niistä. Esittäessään ristiriitaisia väitteitä toimittajien on havaittu säännönmukaisesti *vaihtavan asentoa* (Seppänen 1997). Toimittaja lausuu väitteen pelkän *esittäjän* asemassa, jolloin kannanoton (vastuullisena) lähteenä tai *tekijänä* on joku muu. Lähteenä voi olla asian tuntijaksi mielletty henkilö (”tohtori Yalow tun-

tuu olevan sitä mieltä, että...”), toinen poliitikko (”presidentti sanoi, että...”) tai vaikkapa kansan syvät rivit (ks. Clayman 1992). Nylundin aineistossa, joka koostuu muun muassa ruotsinkielisistä poliittisista radiokeskusteluista (ks. Nylund 1997), yksi silmään pistävä piirre on toimittajien tiheä ”man”-pronominin käyttö. Tämä vastaa suomen kielessä ns. geneeristä ilmaisua, joka viittaa periaatteessa ”kehen tahansa”.

Esimerkki 4. Skuggboxning, Rundradion 16.2.1991

(SAM RS:4)

BW = Bror Wahlroos, T = toimittaja

- 1 T Nu ser **man** ju när det gäller näringslive så ser **man** ju en stark
2 koncenter- öh koncentering redan nu å
livsmedelssektorn koncentreras
3 (.hh) **man** ser (.) **man** ser hur (.) hur också
finska företag e me å
4 delar marknaderna ute i Europa ren (0.5) alltså
man man (0.5) finska
5 näringslivet e ren där [å delar marknaderna
6 BW [jä men men de gör **man** ju som vi vet
som en
7 förberedelse för EES

Tässä toimittajan vuoro koostuu useista väit-
tämistä, joissa viitataan man-pronominiin. Näin
toimittaja välttää itseensä viittaamisen ja esit-
tää väitteet ”yleisenä tietona”, väitteinä, jotka
ovat osa yleistä mielipidettä. Myös Wahlroos
viittaa vuorossaan man-pronominiin, mutta hän-
nen vuorossaan se toimii epämääräisenä viit-
tauksena elinkeinoelämän (näringslivet) toimi-
joihin eli alueeseen, jonka toimittaja omassa
vuorossaan mainitsee.

Toimittajien kysymysten rakennetta on tut-
kittu jonkin verran. Eräs toimittajille tyypillinen
tapa esittää kysymyksiä on kuitenkin *formu-
laatio*, vastausten uudelleen muotoilu (vrt.
esim. 3). Heritagen (1985) mukaan formulaa-
tion avulla voidaan vastauksista nostaa esiin
näkökulmia ja houkutella esiin haastatelluilta
voimakkaampia ja nasevampia kannanottoja.
Esimerkki 5 on peräisin ruotsalaisesta TV-uu-
tislähetyksestä alkuvuodesta 1997 (ks. Linell
1997). Esimerkki havainnollistaa formulaation
käyttöä ja sitä, mitkä sen käytön seuraukset
uutisvirrassa voivat olla. Haastattelukatkelmaa
ei ole litteroitu keskusteluanalyysin periaattei-
den mukaisesti.

Esimerkki 5. Formulaatio (Linell 1997)

TP = Thage G. Peterson, T = toimittaja

- 1 TP Vi är fullt klara på en sak, att det gäller inte bara
Arboga, utan
2 nu gäller det angrepp på den socialdemokratiska
försvarspolitik.
3 Man förlorade processen inför försvarsbeslutet
och nu vill
4 man ta revansch och nu går man till ett våldsamt
angrepp, ett
5 samlat angrepp, mot regeringens försvarspolitik.
6 T Menar du alltså att försvaret, ÖB, FMV med
flera har satt
7 igång en organiserad kampanj mot regeringen?
8 TP Ja, jag menar faktiskt det att nu är man ute
efter att
9 angripa regeringens försvarspolitik

Haastattelu aiheutti mediatapahtumien vyö-
ryn Ruotsin tiedotusvälineissä. Media kiinnitti
erityistä huomioita väitteeseen, jonka mukaan
Ruotsin puolustuslaitos olisi ryhtynyt kampan-
joimaan hallitusta vastaan. Haastattelun jälkeen
puolustusministeri Thage G. Peterson kielsi
väittäneensä mitään sellaista.

Esimerkistä näkee, että tämän väitteen esit-
täjä on itse asiassa toimittaja. Hän formuloi
TGP:n ensimmäisen vuoron perusteella päätel-
män, että puolustuslaitos, ÖB, FMV ja muut,
on käynnistänyt kampanjan hallitusta vastaan.
Tämän päätelmän hän esittää poliitikolle joko
hyväksyttäväksi tai hylättäväksi. Seuraavassa
vuorossa näyttää käyvän niin, että TGP todel-
la hyväksyy tämän ilmeisen rohkean päätelmän
vastaamalla siihen kyllä (ja). Siten haastattelua
seuranneilla toimittajilla näyttää olevan pohjaa
sellaiselle tulkinnalle, että Peterson itse olisi
esittänyt mainitun kannanoton.

Riippumatta siitä, miten vastuu toimittajan ja
poliitikon välillä halutaan jakaa, esimerkistä
käy ilmi, että haastattelun toimijat, toimittaja
ja puolustusministeri Peterson, tuottavan tämän
uutisarvoisen kannanoton *yhteistoimin*. Asia ei
siis ole niin, että väitteen takana olisi pelkäs-
tään poliitikko tai pelkästään toimittaja, vaan
väite syntyy näiden kahden välisen vuorovai-
kutuksen tuloksena. Molemmat osapuolet osal-
listuvat väittämän tuottamiseen. Formulaatioin
toimittajat voivat siis merkittävällä tavalla osal-
listua kannanottojen tuottamiseen, mikä ky-
seenalaistaa yleistä kuvaa toimittajista ja uutis-
välityksestä. Poliittiset uutiset eivät ole pelkäs-
tään poliitikkojen tekemisten raportointia, ja

toimittajat eivät suinkaan ole aina tapahtumien puoleettomia sivustaseuraajia. Uutisvälitys ei ole pelkkää tapahtumien ”välittämistä”, vaan usein toimittajat myötävaikuttavat tapahtumiin ja niiden syntyyn.

Keskustelunanalytikot ovat kartoittaneet myös niitä menetelmiä, joita poliitikot käyttävät vastausvuoroissaan. Greatbatch (1986) ja Clayman (1993) ovat tutkineet, miten poliitikot vaikuttavat puheenaiheen käsittelyyn vuorojensa sisällä ja miten he luovivat ehkä kiusallisesta aiheesta suotuisampaan niin, että annetaan kuitenkin vaikutelma siitä, että meneillään on relevantti vastaus. Clayman on tässä yhteydessä puhunut *reformulaatiosta* eli jälleenmuotoilemisesta (esimerkki 6).

Esimerkki 6. Reformulaatio (Clayman 1993, 168; suomennettu ja yksinkertaistettu)

GH = Gary Hart, T = toimittaja

1	T	Kerroin sinulle (0.4) muutama päivä sitten kun
2		puhuimme ja sanoin yleisöllemme tänä iltana, että aion
3		kysyä sinulta molemmat kysymykset. Aioin kysyä
4		ensimmäisen nyt juuri ennen kuin otamme tauon koska
5		uskon että tiedän mikä vastauksesi tulee olemaan=
6	1 →	=Onko sinulla ja Miss Ricella ollut suhde?
7	GH	.hhhh Mister Koppel (1.1) jos kysymys (.) koskee olenko
8		kahdenkymmenen avioliittovuoteni aikana, kaksi julkista
9		eroa mukaanluettuna olenko ollut absoluuttisen ja
10		täydellisen uskollinen vaimoani kohtaan .hhh
11	2 →	ikävänäkseni sanomaan vastaus on ei

Mitä aiheeseen tulee, haastattelukatkelmasa käy ilmi nykypoliitikan leimallinen piirre, miten poliitikon yksityisasiasta tehdään julkisia. Esimerkissä saattaa ensinäkemältä näyttää siltä, että poliitikko vastaa selkeän kieltävästi (2 →) toimittajan esittämään kysymykseen siitä, onko hänellä ja miss Ricella ollut suhde (1 →). Kysymyksen ja kieltävän vastauksen välissä tapahtuu kuitenkin kysymyksen jälleentuotoilu. Tällainen reformulaatio perustuu alkuperäiseen kysymykseen, mutta siten, että siitä

nostetaan esiin jokin erityinen, puhujalle itselleen edullinen näkökulma. Reformulointia seuraava vuoronosa rakennetaan sitten vastauksena reformulaatioon eikä alkuperäiseen kysymykseen. Reformulaation avulla poliitikko saattaa antaa itsestään kuvan poliitikosta, joka ryhdikkäästi vastaa esitettyihin kysymyksiin, kun hän itse asiassa ottaa kantaa paljon yleisempään aiheeseen kuin mitä kysymyksessä on edellytetty. Esimerkiksi vaimon pettäminen ja avioliiton ulkopuolinen suhde suhteutettuna 20 vuoden avioliittoelämään ja kahteen julkiseen eroon luovat melko lailla erilaiset tulkintakehikot vastaanottajalle.

Poliittisten keskustelujen tutkimus Suomessa

Suomessa tutkittujen poliittisten keskustelujen esiintymiskenttänä on monesti ollut media, erityisesti televisio. Eräänlaisena klassikkona voidaan pitää Auli Hakulisen (1991) artikkelia, jossa hän analysoi, miten Lenita Airisto haastatteli Neuvostoliiton puoluejohtaja Gorbatshevinkin edusmiestä Gennadi Gerasimovia. Hakulista kiinnosti erityisesti se, miten Airisto mursi perinteistä poliittisen haastattelun tyyliä; analysoidussa episodissa vuorottelu lakkaa hetkeksi olemasta haastattelua. Keskustelunanalyysissä tällaiset rikkoontumiset ovat kiinnostavia, koska ne toimivat normaaliuden peilinä ja kertovat tutkijalle osallistujien odotuksista. Esimerkiksi Hakulisen tutkimassa episodissa neuvoteltiin siitä, miten ja mitä asioita on sopivaa kysyä Neuvostoliiton korkeilta virkamiehiltä (ks. myös toista Hakulisen analyysia [1993], jossa Lenita Airisto haastattelee Finnairin talouspäällikköä).

Poliittisten televisiokeskustelujen vuorovaihtuksesta on tehty Suomessa myös muutamia opinnäytetöitä. Esimerkiksi Marina Seppänen pro gradussa (1995) on myös Neuvostoliitto-tema. Seppänen tarkasteli televisioväittelyä, jonka aiheena oli Neuvostoliiton vaikutukset Suomen poliittiseen elämään. Seppänen selvitti pääasiassa keskustelijoiden osallistumisstrategioita ja erimielisyyden ilmaisukeinoja. Suomen Akatemian rahoittamassa *Vuorovaikutus televisiokeskustelussa*-tutkimushankkeessa analysoidaan monenkeskisiä yhteiskunnallis-poliittisia televisiokeskusteluja (ks. Nuolijärvi ja

Tiittula 1995; ryhmän muut jäsenet ovat väitöskirjoja tekevät Maarit Berg ja Milla Kajanne). Vuonna 1994 alkaneessa projektissa selvitetään yksityiskohtaisesti televisiokeskustelujen säännöstöä ja tarkastellaan kielellistä vuorovaikutusta yhtäältä ennalta laaditun käsikirjoituksen mukaisena ja toisaalta spontaanina yhteistointana. Kiinnostuksen kohteena ovat muun muassa yksimielisyyden ja erimielisyyden ilmeneminen, suoruuden ja epäsuoruuden keinot, keskustelijoiden yhteistyöhalukkuus ja vastakainasettuminen, poliittisen TV-keskustelun lajityypit sekä studioyleisön osallistuminen. Televisiokeskusteluja vuorovaikutuksen muotona ei ole kovin paljon tutkittu, joten myös keskusteluanalyysin näkökulmasta tutkimusta on Suomessa vielä varsin vähän (ks. lisäksi esim. Nuolijärvi 1994, 1997; Nuolijärvi ja Tiittula 1997; Kajanne 2001; McIlvenny 1995, 1996; Nylund 1997; Nylund 2000; Tiittula 1997). Televisiokeskustelut ovat kuitenkin olennainen osa modernia keskustelukulttuuria ja erittäin olennainen politiikan tekemisen arena.

Edellä mainitussa hankkeessa selvitetään muun muassa toimittajan osuutta keskusteluisa. Toimittaja paitsi valitsee puheenaiheet, näkökulmat ja vastaajat myös säätelee vastaamisen tapaa kysymyksen muotoilulla. Lisäksi hän voi arvioida ja tulkita poliitikkojen vastauksia. Institutionaalista rooliaan hyväksi käyttäen toimittaja voi näin ollen vaikuttaa katsojan poliitikolta ja poliitikosta saaman tiedon määrään ja laatuun. Kysyminen ja vastaaminen toimii muottina, jolla ohjelmantekijöiden agenda viedään eteenpäin, toteutetaan televisio-ohjelmaa. Edellä näimme, miten taitava poliitikko luo itselleen tilaa tuomittajien kysymysten keskellä. Seuraavassa tarkastelemme poliitikkojen toimintaa tilanteessa, jossa kansa, politiikan ylin auktoriteetti, on tuotu studioon.

Yleisö kysyy poliitikolta

Joissakin televisio-ohjelmissa kysyjinä voivat toimittajien sijasta olla maallikot, tavalliset kansalaiset. Yleisökeskustelun voi katsoa liittyvän yhtäältä median kepeytymiseen (vrt. esim. Fairclough 1997), toisaalta demokratiaa ja kansalaisosallistumista kaiuttaviin vaalitalentisiin. Milla Kajanteen tutkimuksen aineistona on syksyn 1994 keskustelut, joissa pohdit-

tiin Suomen mahdollista EU-jäsenyyttä ja joissa kansa ei puhunut vain toimittajan kautta vaan myös omalla suullaan, kun studio- tai kotiyleisö esitti poliittikkovieraille kysymyksiä. Yleisön kysymyksistä vain noin viidennes oli aitoja tiedonhakukysymyksiä: noin 80 prosentissa yleisökysymyksistä esitettiin kritiikkiä ja osoitettiin erimielisyyttä valitun vastaajan tai vastaajapuolueen kanssa. Yleisökysyjät esittivätkin usein puheenvuoron, joka oli muodoltaan kysymys mutta funktioltaan väite tai syytös. Olenaista on, että vaikka vuorottelu onkin poliittisille keskusteluille tyypilliseen tapaan rajattu kysymys-vastaus-haastattelumuottiin, voi muotin rajoitusten sisällä kuitenkin toimia monella tapaa. Kuten toimittajat myös yleisö osaa hyödyntää kysymysformuloinnin väljyyttä ja käyttää sitä omien tavoitteidensa mukaisesti.

Esimerkki 7. Kanava auki: EU vai EI? Yleisradio, Turku 6.10.1994

T = toimittaja, Y = yleisökysyjä,

PV = kansanedustaja Paavo Väyrynen

- 1 T siellä viimeinen kysymys tästä aihepiiristä,
- 2 Y Reijo Päivärinta kysymys Väyrykselle (0.5) taloudesta,
- 3 (0.5) eikö ole niin että suomalaiset yritykset
- 4 tarvitsevat <samantlaiset kilpailuasemat (0.5)
- 5 muiden Länsi-Euroopan maiden kanssa (0.5)
- 6 Länsi-Euroopan markkinoilla joka on kuitenkin
- 7 Suomen pääalue, .hhh minkä vuoksi te ette voi
- 8 hyväksyä sitä että suomalaiset yritykset saa
- 9 samantlaiset kilpailuasemat (0.5) Neuvostoval-
- 10 lallan aikana te juonittelitte KGB:n agenttien kanssa
- 11 kenet
- 12 Y kanssa [te nyt juonittelette,
- 13 T \$eiköhän<
- 14 (2.0)
- 15 T \$eikö ole niin,
- 16 PV no (0.5) [minusta vois yleisönkin kysymykset
- 17 T olla [heh
- 18 PV asiallisia eikä vain toimittajan,
- 19 Y ((yleisö nauraa))
- 20 PV mitä tulee tähän markkinoihin niin ...

EU-keskusteluissa yleisö sai osallistua keskusteluun siis nimenomaan esittämällä kysymyksiä. Jaksossa sekä toimittaja että yleisön jäsen orientoituvat tähän, mikä näkyy toimittajan vuoronannosta *siellä viimeinen kysymys tästä aihepiiristä* (rivi 1) ja yleisön suunnatessa

ja kehystäessä vuoronsa *kysymys Väyrykselle taloudesta* (rivi 2). Itse kysymysosio sisältää voimakkaita oletuksia. Ensimmäisessä kysymyksessään kysyjä käyttää ”oikeaa” vastausta ja kysyjän omaa näkemystä implikoivaa *eikö*-kysymysmuotoa (r. 3). Toinen kysymys *minkä vuoksi te ette voi hyväksyä* (r. 7–9) on lievästi ”kasvojauhkaava”, koska se kyseenalaistaa vastaanottajan toiminnan ja ennakoii normaalisti hyväksymistä, joka tässä kuitenkin veisi Väyryksen ojasta allikkoon (kasvoista ks. esim. Brown ja Levinson 1990). Kolmas kysymys *kenen kanssa te nyt juonittelette* (r. 10–11) on sangen uhkaava; sen oletuksena on, että vastaja eli kansanedustaja Paavo Väyrynen juonittelee. Merkittävä elementti on toisen ja kolmannen kysymyksen välissä esitettävä taustatieto *Neuvostovallan aikana te juonittelitte KGB:n agenttien kanssa* (r. 9–10). Kysymysvuoron sisältämät syytökset ovat erityisen pistäviä, koska ne kohdistuvat nimenomaan politiikkaan henkilönä eivätkä esimerkiksi tämän edustamaan EU-kantaan ja sen perusteisiin. Syytösten relevanssi ilmenee keskusteluanalyysin näkökulmasta siinä, että ne merkityksellistetään vastausvuorossa: poliitikko reagoi niihin ja arvostelee kysymystä (r. 16 ja 18) ennen kuin alkaa vastata siihen. Ennen yleisökysymyksen arvostelua puheenvuorossa on *no*-sanana ja tauon muodostama pohjustus (r. 16). Poliitikko esittää vastauksensa preferoimattomana ja osoittaa näin, että kysymyksen sisältö on tehnyt vuorovaikutuksen jollain tapaa ongelmalliseksi.

Myös keskustelun muut osapuolet kiinnittävät huomiota kysymysvuoron implikaatioihin. Toimittaja ironisoi merkitykselliseksi kysyjän *eikö ole niin*-kysymyksen (r. 13 ja 15). Yleisö osoittaa naurulla, että tämä yleisökysyjän poliitikkoa vastaan rakentama konfrontaatio on hauskaa (r. 12 ja 19). Nauru kuten muukin eikielellinen toiminta on vuorovaikutuksen tutkimuksessa yhtä lailla merkittävää kuin kielellinen toiminta. Ei kuitenkaan ole vielä systemaattisesti tutkittu, mille ja keille esimerkiksi suomalaisten vaalikeskustelujen studioyleisö nauraa ja millaisia funktioita naurulla keskustelun kannalta on. Kotiyleisön tulkintaa nauru kuitenkin ohjaillee; edellisen esimerkin voisikin nähdä näytteenä siitä, miten viihteellistä ja henkilöityä politiikkaa tuotetaan.

Poliittisen auktoriteetin rakentuminen yleisön kysyessä

Idealistinen käsitys poliittisesta vaalijournalismita on, että kansalaiset voivat saada tietoa poliittisista kysymyksistä ja näin paremmin vaikuttaa yhteiskunnan asioihin. Kuitenkin on huomattava, että kansalaiset toimivat pääosin toisten ehdoin, mediainstituution ja sitä edustavan toimittajan määräämissä puitteissa (vrt. esim. Paloheimo ja Wiberg 1997, 251–257). Toiseksi, kuten edellinen esimerkkikin osoittaa, televisiokeskusteluihin osallistuvat kansalaiset eivät useinkaan ole informaatiota kaipaavia epätietoisia äänestäjiä vaan kantansa jo päättäneitä ”asiantuntijakansalaisia”. Jos joku yleisökysyjä hakee informaatiota, estävät televisio-keskustelun mekaaninen vuorottelujärjestelmä ja studion tilajärjestelyt – mikrofoneille pääsystä riippuvaiset kansalaiset toisaalla, etuoikeutetut poliitikot toisaalla – yleisön toisen vuoron ja vastauksen arvioinnin. Tällainen rakennettu epäsymmetria onkin institutionaalisessa vuorovaikutuksessa varsin olennaista, koska eri osapuolille tarjoutuu täten erilaisia mahdollisuuksia osallistua toimintaan. Näin myös asetetaan ennako-odotukset esimerkiksi sille, kenen tieto on kyseisessä tilanteessa olennaista (Peräkylä 1996; Linell ja Luckmann 1991, 5–6; Goodwin ja Goodwin 1992). Osallistumisen rajoitteista huolimatta yleisön kriittikivuorolle tuntuisi monesti olevan käyttöä, sillä varsin usein poliitikot sitovat vastauksensa yleisön vuoroon pinnallisoin keinoin ja esittävät vastausvuorona jotakin oman agendansa mukaista. Näin käy esimerkiksi seuraavassa tapauksessa.

Esimerkki 8. MTV3:n Kolme erää EU:sta, 3. erä 12.10.1994

T1 ja T2 = toimittajia, Y = yleisökysyjä,

EA = pääministeri Esko Aho,

CA = kansanedustaja Claes Andersson

1 T1 ja nyt (0.3) nyt ei-puolelle kysymys,

2 (0.8)

3 T1 yleisökysymys

4 (0.3)

5 Y Juhha Järvi Vantaalta (0.3) iltaa (0.6)

6 oisin kysyny seuraavanlaista asiaa että (0.3)

7 miks Suomen ei oo jaettu (0.3) Maastrichtin sopimusta

8 (.) joka on sentään (0.3) EU:n (0.3) perussopimus .hhhhh

9 tää tehtiin Tanskassa (0.3) ja vastauksena oli

10 kansalaisilta (0.3) ei,
 11 (1.0)
 12 Y että (0.5) pelkääkö hallitus (.) ja
 (0.3) kannattajapuoli
 13 tätä ei-äänten voittoa jos tää
 (0.3) sopimus pääsee
 14 valoon Suomessa kiitos
 15 T2 pääministeri [Aho haluaa vastata ensimmäiseksi
 tähän
 16 [(taputusta)]
 17 EA en (0.5) malta olla sanomatta että
 Claes Anderssonille
 18 että .hhhh jos meillä ei olisi näkemyksiä
 siitä .hhh
 19 miten kehitettäisiin Euroopan unionia niin
 sitten vasta
 20 (0.3) meitä arvosteltaisiin ja uskoisin
 että Claes
 21 Andersson olisi ensimmäinen arvostelija .hhh
 22 ja aivan oikeutettu jos näin (0.3) näin (.) näin
 olisi
 23 CA siis minä tulisin mukaan semmoseen EU:hun
 joka olisi
 24 niin ihana kun te [kuvittelette et se [voidaan
 muuttaa
 25 [(naurua, taputusta)]
 26 EA [Sai jaa\$
 27 EA Claes Andersson [me tiedämme hyvin
 et maailma ei ole ihana
 28 ? [---)
 29 mut me haluamme yhdessä muuttaa
 sitä ihanemmaksi eikä [niin
 30 CA [kyllä
 31 CA (0.3) mutta ei EU:ssa
 32 ((naurua)
 33 EA ee EU:nkin kautta, (.) EU:nkin kautta,
 34 ((nauru jatkuu)

Jälleen toimittaja antaa vuoron yleisön jäsenelle (r. 1 ja 3), joka esittää syyttäviä implikaatioita sisältävän mutta kuitenkin selvästi informaatiota hakevan kysymyksen (r. 7–10) ja vielä toisenkin, samaan aiheeseen liittyvän kritiikkipitoisemman kysymyksen (r. 12–14). Pääministeri Aho on pyytänyt puheenvuoroa, jonka toimittaja myöntää (r. 15). Yleisön kysymykseksi kehystämä kysymysmuotoinen vuoro ja toimittajan vastaukseksi nimittämä vuoronohjaus eivät kuitenkaan takaa sitä, että poliitikko todella vastaisi kysymykseen. Vastapuolen poliitikko Claes Andersson ajaa kansalaisen edelle, kun Aho esittää vastakannanoton tämän kannanottoon ja jatkaa keskustelua ikään kuin yleisön kysymystä ei olisi ollutkaan. Ahon ”vastauksesta” voisi lukea tulkinan, että yleisökeskusteluissakin poliitikoiden on ensisijaista voit-

taa argumentaatioissa poliittinen vastapuoli, eikä niinkään tarjota vastausehdotuksia yleisölle. Aho siis orientoituu institutionaaliseen tehtävänsä politiikan sisäpiiriläisenä, ei niinkään kansan palvelijana. Paljon myöhemmin Aho vastaa kysymykseen:

Esimerkki 9. MTV3:n Kolme erää EU:sta, 3. erä 12.10.1994

EA = pääministeri Esko Aho

1 EA =jos (.) lähetettäisiin (.) Maastrichtin sopimus
 jokaiselle
 2 kotiin ja kuviteltais että jokainen sen lukemalla
 tulisi
 3 .hhh tulisi varmaksi siitä miten pitää toimia niin
 kyllä
 4 .hhh kyl täytyy valitettavasti sanoa sen verran
 Maastrichtin
 5 sopimusta lukeneena että (.) että en usko että
 näin to- (.)
 6 näin se tapahtuu .hhh vaan kyllä <Suomen
 kansalaisen kannalta
 7 .hhh kaikkein tärkein kanava saada tietoa on
 tämänkaltaiset
 8 keskustelut .hhh lehdet (0.3) tiedotusvälineet
 .hhh
 9 jotka ovat minusta niin (.) tehneet hyvää työtä,
 10 (0.3) välittäessään kansalaisille tietoja (.) tästä
 asiasta
 11 .hhh mutta sitten viime kädessähän tämä
 ei ole (0.3)
 12 kuitenkin pelkästään mikään tiedon asia
 (0.5) vaan vaan
 13 tähän liittyy mielikuvia .hhh omia käsityksiä (.)
 14 tulevaisuudesta ja jokaisella on mielessään
 sitten se oma
 15 (0.5) <vaakakupisto> (.) jossa on kaksi kuppia
 kummalle
 16 .hhh puolelle se sitten (.) tämä vaakakuppi (.)
 ensi
 17 sunnuntaina kallistuu .hhh #mm# mä luulen että
 että (.)
 18 näin tämä ratkaisu pitää nähdä ei ole mitään
 semmosta
 19 <tietoa jonka perusteella yksinomaan voi sanoa
 että
 20 .hhh on varmasti valittava kyllä tahi (.) tahi ei

Ahon puheenvuorosta voi erottaa kolme väitettämää. Ensinnä sen, että saatavilla oleva tieto ei takaa ymmärrystä eikä tieto siten tee varmaksi (r. 1–6). Toiseksi sen, ettei kansalaisten kannata itse yrittää ottaa asioista selvää, vaan pitäisi luottaa annettuun tietoon eli poliitikkojen keskusteluihin (so. Ahoon itseensä) ja muuhun tiedonvälitykseen (r. 6–10) sekä kolmanneksi sen,

että viime kädessä EU-päätöksessä ei ole kyse tiedosta vaan mielikuvista, jolloin kansalainen poliittisena osallistujana ei ole eri vaihtoehtoja rationaalisesti punnitseva vaan mielikuvien varassa toimiva äänestäjä (r. 11–17). Edellä kuvatuissa keskustelujaksoissa kansalaisen toissijaisuus osoitetaan näin ollen paitsi rakenteellisin myös monenlaisin sisällöllisin keinoin.

Henkilösuhteiden ja keskustelutyöliien tarkastelua

Poliittisissa, kuten muissakin keskusteluissa, kiinnostavaa on ihmisten määrittely, luokittelu erilaisiin ryhmiin ja ryhmien välisten erojen ja yhtäläisyyksien hahmottaminen. Esimerkiksi erilaisin henkilöviittauksin voidaan rakentaa identiteettejä mutta tehdä myös paljon muuta. Näin ollen selvittämällä vaikkapa poliitikkojen pronomien käyttöä voidaan nähdä, miten keskustelijat määrittelevät kyseisen sosiaalisen tilanteen sekä omaa ja muiden toimijuutta. Keskustelunanalyysin mikroperspektiivi ei sulje pois myöskään kvantitatiivista tarkastelua. Eriteltään ensin aineistonsa rakentumista monet keskustelunanalyytitokit luokittelevat ja tilastoivat kokoelmiaan tutkimuksensa myöhemmissä vaiheissa.

Esimerkiksi Nylund (1997) on laskenut kymmenen skandinaavisen EU-aiheisiin keskusteluihin osallistuneen poliitikon *me-* ja *minä-*pronominit. Laskelmista näkyy poliittinen todellisuus: *me*-viittailijat olivat useammin politiikan sisäpiiriläisiä (kuten silloinen pääministeri Ingvar Carlsson tai puolustusministeri Elisabeth Rehn) kuin *minä*-viittailijat (kuten Ruotsin EU-jäsenyyden vastustaja Agneta Stark tai varsinaisen puoluepolitiikan ulkopuolelta tullut SDP:n presidenttiehdokas Martti Ahtisaari). Kun Stark ja Ahtisaari puhuivat *meistä*, he viittasivat keskustelun osallistujiin tai kansakuntaan; Carlsson ja Rehn taas viittasivat myös hallitukseen tai puolueeseen. Kiinnostavaa on myös Ruotsin tasa-arvoministeri Mona Sahlinin strategia: hän puhui hyvin puhekielisesti, käytti muodollisessa tilanteessa epämuodollista kieltä, eikä viittanut *me*-pronomiinilla hallitukseen tai poliitikoihin vaan kansakeskustelijoiden lisäksi puolueeseensa, naisiin (Sahlin esiintyi useasti *meidän naisten* äänenä), Ruotsin kansalaisiin ja Eurooppaan. Näin hän vältti esittämästä itseään

poliittisen eliitin edustajana. Tietenkään tällaiset viittaukset eivät tapahdu tyhjiössä, vaan niihin vaikuttaa myös se, miten toimittaja kysymyksensä asettaa.

Keskustelunanalyttiseen tarkasteluun voi yhdistää myös muita metodeja. Pirkko Nuolijärvi on nivonut keskustelunanalyysin ja sosiolingvistisen variaationanalyysin tutkimusotteeksi, jolla hän on lähestynyt julkivarieteettia. Esimerkkitapauksena on ollut muun muassa entinen pääministeri Esko Aho, jota on pidetty taitavana ja esiintymiskykyisenä puhujana. Nuolijärven mukaan tähän maineeseen ovat vaikuttaneet leimaton kielenkäyttö, neutraali sanasto ja kieliopillisesti täydet muodot. Keskustelun kannalta kiinnostavaa on, miten tämä puhetuotos asettuu vuorovaikutukseen. Taitavana pidetty puhuja saattaa esimerkiksi yrittää liittoutua muiden kanssa tai käsitellä itseensä kohdistuvia arvosteluja myönteiseen sävyyn, hän ei kiihdy eikä häkelly toisten yllättävistäkään vuoroista, vaan on aina valmiina esittämään oman kantansa. Poliitikon on tärkeää näkyä ja kuulua, ja olennaista on, ettei hänen tarvitse huolehtia vuoronsaannistaan yksin – muut osallistujat ja erityisesti toimittajat tapaavat antaa keskustelussa tilaa sille, jolla sitä muuallakin yhteiskunnassa on. Puhujan edustama instituutio rekonstruoidaan keskusteluunkin (Nuolijärvi 1996, 1997).

Myös argumentaatioanalyysillä on sidoksia keskustelunanalyysiin. Molempia menetelmiä on käytetty kulttuurien välisiä eroja selvitetäessä. Jos tutkimuksen ensisijainen metodi on kuitenkin keskustelunanalyysi, perustuu vertailu edellä kuvatun kaltaiseen todellisten aineistojen mikroskooppiseen tarkasteluun. Tutkijan on jälleen varottava sijoittamasta omia arvojaan ja asenteitaan tutkittavaan vuorovaikutukseen. Kulttuurinen vertailu on myös tehtävä varoen yleistämästä perusteettomasti. Esimerkiksi Liisa Tiittula (1997) on tutkinut argumentaatiota ja erimielisyyden käsittelyä suomalaisissa ja saksalaisissa poliittisissa televisiokeskusteluissa ja pyrkinyt selvittämään kontrastiivisesti julkisen väittelyn ja vastakkainasettumisen ilmenemismuotoja. Karkeasti ottaen voisi sanoa, että Tiittulan analysoimissa samantyyppisissä pakolaisaiheisissa keskusteluohjelmissä saksalainen argumentointi on riitaisempaa ja jyrkempää, kun taas suomalaisessa keskustelussa käy-

teetään konfliktinvälittämissstrategioita. Kulttuuristen erojen kannalta erityisen kiinnostavaa on metakommunikaatio: kun osallistujat eksplisiit- tisesti ilmaisevat käsityksiään keskustelutavas- ta, teemoista ja toisten puheenvuoroista.

Keskustelu

Sosiologian etnometodologisesta haarasta alun- perin kummunnut tutkimusperinne, keskustelun- tutkimus, on asteittain ulottanut alaansa myös politiikan ilmiöiden tutkimukseen. Tutkimuksen valtavirta ja kärki etenee muissa kuin poliitti- sissa asioissa (ks. Drew ja Heritage 1992), mut- ta alan tutkijoiden harvatkin aloitteet ovat tuo- neet vähintäänkin uuden näkemyksen politiik- kaan. Lisäksi keskustelunanalyysi tarjoaa uuden menetelmän, joka sopii erityisen hyvin ”haas- tatteluyhteiskunnalle” tyypillisen vuorovaikut- teisen, sähköisen poliittisen toiminnan tutki- mukseen. ”Mikrotason” toiminnan tutkiminen voi tuoda esille yllättäviäkin näkökohtia tämän päivän politiikan tekemisen todellisuudesta. Poliitikantutkijankin on syytä laajentaa yleissi- vistystään keskustelunanalyysin suuntaan.

Tähän artikkeliin on syytä tehdä yksi käsit- teellinen varaus. Olemme lähteneet ajatukses- ta, että politiikan ilmiöt määritellään institutio- naalisesti. Poliitikkaa ovat näin ajatellen esi- merkiksi vaalikeskustelut, pääministerin puheet ja muut poliitikkojen esiintymiset viestimissä. Keskustelunanalyysin ei tietenkään tarvitse raj- autua näin kapeasti. Esimerkiksi Peräkylä (1996) on osoittanut, miten hienosyisesti valta konstituoituu lääkäreiden ja potilaan vuorovai- kutuksessa. Vaikka lääkärien tiedollinen ylivoi- ma potilaaseen nähden on selvä, he kuitenkin huolehtivat siitä, että potilas ymmärtää, mihin lääkärin päättely perustuu ja auttavat potilasta ymmärtämään diagnoosin, samalla kun he säi- lyttävät tiedollisen auktoriteettinsa. Lääkärin valta ei siten perustu tiedolliseen ylivoimaan ainakaan suoraviivaisesti. Näimme vastaavasti tässä artikkelissa aavistuksen siitä, miten hie- novaraisin keinoin toimittajien ja poliitikkojen valtasuhteet rakentuvat poliittisessa keskuste- lussa ja miten tämän suhteen kehkeytyminen muokkaa politiikasta ilmiön, jollaisena sen te- levisiosta näemme.

Keskustelunanalyysin valossa haastatteluyh- teiskunta on monella tavalla paradoksaalinen

ilmiö. Toisaalta se lisää demokratiaa, sillä kun poliittinen kommunikaatio on muuttunut yhä tarkemmaksi ja kattavammaksi, poliitikot teh- dään tilivelvollisiksi ainakin joissain asioissa yhä enemmän. Heidän viestinsä eivät tule yh- teiskunnan huipulta pelkästään julkilausumina, vaan nykyisin heiltä vaaditaan myös perustelu- ja, taustoja ja nuhteettomuutta muidenkin kuin puoluetoverien silmissä. Tarkastelemalla toi- mintaa hyvin yksityiskohtaisesti olemme saa- neet aavistuksen niistä taidoista, joiden avulla poliitikot tekevät työtään viestinten heille tar- joamassa maailmassa.

LIITE: LITTEROINTIMERKIT

(Tainio 1997a, 22–23)

1. SÄVELKULKU

Yhtenäisen äännekokonaisuuden (eli prosodisen koko- naisuuden) lopussa:

,	laskeva intonaatio
.	voimakkaasti laskeva intonaatio
?,	nouseva intonaatio
?	voimakkaasti nouseva intonaatio

Prosodisen kokonaisuuden sisällä tai alussa:

/	seuraava sana on lausuttu ympäristöstä korkeammalta
\	seuraava sana on lausuttu ympäristöstä matalammalta
heti	(alleviivaus) painotus

2. PÄÄLLEKKÄISYYDET JA TAUOT

[päällekkäispuhunnan alku
]	päällekkäispuhunnan loppu
(.)	mikrotauko: 0.2 sekuntia tai vähemmän
(0.4)	mikrotaukoa pitempi tauko; pituus on ilmoitettu sekunnin kymmenesosina
=	kaksi puhunnosta liittyy toisiinsa tauotta

3. PUHENOPEUS JA ÄÄNEN VOIMAKKUUS

> <	(sisäänpäin osoittavat nuolet) nopeutettu jakso
< >	(ulospäin osoittavat nuolet) hidastettu jakso
e:i	(kaksoispisteet) äänteen venytys
* *	ympäristöä vaimeampaa puhetta
AHA	(kapiteelit) äänen voimistaminen

4. HENGITYS

.hhh	sisäänhengitys; yksi h-kirjain vastaa 0.1 sekuntia
hhh	ulohengitys
.joo	(piste sanan edessä) sana lausuttu sisään- hengittäen

5. NAURU

he he	naurua
s(h)ana	lausuttu nauraan
\$ \$	hymyillen sanottu sana tai jakso

6. MUUTA

- # # nariseva ääni
 @ @ äänen laadun muutos
 si- (tavuviiva) sana jää kesken
 s'tä (rivinylinen pilkku) vokaalin kato
 kiva (lihavointi) voimakkaasti äännetty klusiili
 (tai) sulkeiden sisällä epäselvästi kuultu jakso tai puhuja
 (-) sana, josta ei ole saatu selvää
 (--) pitempi jakso, josta ei ole saatu selvää
 (()) kaksoissulkeiden sisällä litteroijan kommentteja tai selityksiä

LÄHTEET

- Atkinson, J. M. 1984. *Our Masters' Voices: The Language and Body Language of Politics*. London: Routledge.
- Atkinson, Paul ja David Silverman. 1997. Kundera's Immortality: The Interview Society and the Invention of the Self. *Qualitative Inquiry* 3, 304–325.
- Brown, Penelope ja Levinson, Stephen C. 1990 [1978]. *Politeness: Some Universals of Language Usage*. Studies in Interactional Sociolinguistics 4. Cambridge: Cambridge University Press.
- Clayman, Steven. 1992. Footing in the Achievement of Neutrality. Teoksessa Paul Drew ja John Heritage (toim.), *Talk at Work: Interaction in Institutional Settings*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Clayman, Steven E. 1993. Reformulating the Question: A Device for Answering / Not Answering Questions in News Interviews and Press Conferences. *Text* 13, 159–188.
- Clayman, Steven. 1995. Defining Moments, Presidential Debates, and the Dynamics of Quotability. *Journal of Communication* 45, 118–146.
- van Dijk, Teun A. (toim.). 1997. *Discourse: A Multidisciplinary Introduction*. London: Sage.
- Drew, Paul ja J. Maxwell Atkinson. 1979. *Order in Court: The Organisation of Verbal Interaction in Judicial Settings*. London: MacMillan.
- Drew, Paul ja John Heritage. (toim.). 1992. *Talk at Work: Interaction in Institutional Settings*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Drew, Paul ja Marja-Leena Sorjonen. 1997. Institutional Dialogue. Teoksessa Teun A. van Dijk (toim.), *Discourse: A Multidisciplinary Introduction. Volume 2: Discourse as Social Interaction in Society*. London: Sage.
- Esaiasson, Peter. 1990. *Svenska valkampanjer 1866–1988*. Stockholm: Allmänna Förlaget.
- Fairclough, Norman. 1997. *Miten media puhuu*. Tampere: Vastapaino.
- Garfinkel, Harold. 1990 [1963]. A Conception of, and Experiments with, "Trust" as a Condition of Stable Concerted Actions. Teoksessa Jeff Coulter (toim.), *Ethnomethodological Sociology*. Great Yarmouth: Galliard.
- Garfinkel, Harold. 1967. *Studies in Ethnomethodology*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
- Garfinkel, Harold. 1975. The Origins of the Term "Ethnomethodology". Teoksessa Roy Turner (toim.), *Ethnomethodology*. Harmondsworth: Penguin.
- Goodwin, Charles ja Marjorie Harness Goodwin. 1992. Assessment and the Construction of Context. Teoksessa Alessandro Duranti ja Charles Goodwin (toim.), *Rethinking Context: Language as an Interactive Phenomenon*. Studies in the Social and Cultural Foundations of Language 11, 147–189. Cambridge: Cambridge University Press.
- Greatbatch, David. 1986. Aspects of Topical Organization in News Interviews: The Use of Agenda-shifting Procedures by Interviewees. *Media, Culture and Society* 8, 441–455.
- Hakulinen, Auli. 1991. Erään haastattelun anatomia. Teoksessa Tapani Lehtinen ja Susanna Shore (toim.), *Kieli, valta ja eriarvoisuus*. Esitelmää 18. kielitieteen päiviltä. *Kieli* 6, 166–186. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Hakulinen, Auli. 1993. Erään keskustelun analyysia. Lenita Airisto haastattelee Finnairin talouspäällikköä. *Naistutkimus - Kvindeforskning* 4, 4–5. Helsinki: Suomen naistutkimuksen seura.
- Hakulinen, Auli (toim.). 1996. *Suomalaisen keskustelun keinoja II*. *Kieli* 10. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Heritage, John. 1985. Analyzing News Interviews. Teoksessa van Dijk, Teun A. (toim.), *Handbook of Discourse Analysis 3*. London: Academic Press.
- Heritage, John. 1996. *Harold Garfinkel ja etnometodologia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Heritage, John ja David Greatbatch. 1986. Generating Applause: A Study of Rhetoric and Response at Party Political Conferences. *American Journal of Sociology* 1: 110–157.
- Jokinen, Arja, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen. 1993. *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino.
- Kajanne, Milla. 1998. Otetaan väliin yksi yleisökysymys. Television EU-keskustelut kansalaisten ja poliitikkojen kohtauspaikkana. Teoksessa Tuija Nikko ja Pirkko Nuolijärvi (toim.), *Talous ja kieli 3*. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja.
- Kajanne, Milla. 2001. *Kansalaiset kysyjinä. Yleisön kysyminen osana vuorovaikutusta television EU-keskusteluissa*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Linell, Per. 1997. *Interaktionens i samtal: en teoretisk bakgrund*. Käsikirjoitus. Tema K, Linköpings universitet.
- Linell, Per ja Thomas Luckmann. 1991. Asymmetries in Dialogue: Some Conceptual Preliminaries. Teoksessa Ivana Markova ja Klaus Foppa (toim.), *Asymmetries in Dialogue*. Oxford: Harvester Wheatsheaf.
- McIlvenny, Paul. 1995. Speakers and Hecklers: Audience Participation in Popular Public Discourse. Teoksessa Eija Ventola ja Anna Solin (toim.), *The New Courant 4. Interdisciplinary Approaches to Discourse Analysis*, 67–89. University of Helsinki: Department of English.
- McIlvenny, Paul. 1996. Popular Public Discourse at Speakers' Corner: Negotiating Cultural Identities in Interaction. *Discourse ja Society* 6, 7–37.

- Moring, Tom ja Hal Himmelstein. 1993. *Politiikka riisuttuna*. Yleisradion tutkimusraportti 6. Helsinki: Yleisradio.
- Nuolijärvi, Pirkko. 1994. Vierekkäinen vuorovaikutus. Martti Ahtisaari ja Elisabeth Rehn televisiohaastattelussa. Teoksessa Johanna Lammi-Taskula (toim.), *Sukupuoli, media ja presidentinvaalit*. Sosiaali- ja terveysministeriön tasa-arvo julkaisuja 1. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Nuolijärvi, Pirkko. 1996. *Sociolinguistiska variationsanalys och samtalsanalys – kära syskon eller avlägsna släktingar? Samspel och variation*. Språkliga studier tillägnade Bengt Nordberg på 60-årsdagen. Uppsala universitet: Institutionen för nordiska språk.
- Nuolijärvi, Pirkko. 1997. Poliitikko televisiokeskustelujen osallistujana. Teoksessa Matti Mälkiä ja Jari Stenvall (toim.), *Kielen vallassa. Näkökulmia politiikan, uskonnon ja julkishallinnon kieleen*. Tampere: Tampere University Press.
- Nuolijärvi, Pirkko ja Tiittula, Liisa. 1995. *Vuorovaikutus televisiokeskustelussa. Projektin taustaa ja lähtökohtia*. Yleisradion tutkimusraportti 8. Helsinki: Yleisradio.
- Nuolijärvi, Pirkko ja Tiittula, Liisa. 1997. *Televisiokeskustelun agenda*. Yleisradion tutkimusraportti 1. Helsinki: Yleisradio.
- Nylund, Mats. 1997. Questions, Statements and Power: Some Considerations on the Journalist Role in Broadcast Talk. Teoksessa Juha Koivisto ja Lauk Epp (toim.), *Journalism at Crossroads: Perspectives on Research*. Tartu: Tartu University Press.
- Nylund, Mats. 2000. *Iscensatt interaktion. strukturer och strategier i politiska mediesamtal*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Paloheimo, Heikki ja Matti Wiberg. 1997. *Politiikan perusteet*. Helsinki: WSOY.
- Peräkylä, Anssi. 1995. *AIDS Counselling: Institutional Interaction and Clinical Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Peräkylä, Anssi. 1996. Vuorovaikutus, valta ja institutioidet. *Sosiologia* 33:2, 89–102.
- Peräkylä, Anssi. 1997. Institutionaalinen keskustelu. Teoksessa Liisa Tainio (toim.), *Keskusteluanalyysin perusteet*. Tampere: Vastapaino.
- Raevaara, Liisa. 1997. Vierusparit – esimerkkinä kysymys ja vastaus. Teoksessa Liisa Tainio (toim.), *Keskusteluanalyysin perusteet*. Tampere: Vastapaino.
- Sacks, Harvey. 1994. *Lectures on Conversation*, 2 osaa. Oxford: Blackwell.
- Sacks, Harvey, Emanuel A. Schegloff ja Gail Jefferson. 1974. A Simplest Systematics for the Organization of Turn-Taking for Conversation. *Language* 50, 696–735.
- Schegloff, Emanuel A. 1992. On Talk and Its Institutional Occasions. Teoksessa Paul Drew ja John Heritage (toim.), *Talk at Work: Interaction in Institutional Settings*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Schegloff, Emanuel A. 1994. Introduction. Teoksessa Harvey Sacks, *Lectures on Conversation*, Vol. 1. Oxford: Blackwell.
- Schegloff, Emanuel A. ja Harvey Sacks. 1973. Opening up Closings. *Semiotica* 8, 289–327.
- Seppänen, Marina. 1995. *Erimielisyys toimittajien ja vieraiden välisessä keskustelussa. Erään tv-väittelyn analyysi*. Julkaisematon pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Seppänen, Eeva-Leena. 1997. Osallistumiskehikko. Teoksessa Liisa Tainio (toim.), *Keskusteluanalyysin perusteet*. Tampere: Vastapaino.
- Tainio, Liisa (toim.). 1997a. *Keskusteluanalyysin perusteet*. Tampere: Vastapaino.
- Tainio, Liisa. 1997b. Preferenssijäsennys. Teoksessa Liisa Tainio (toim.), *Keskusteluanalyysin perusteet*. Tampere: Vastapaino.
- Tiittula, Liisa. 1997. Stile der Konfliktbearbeitung in Fernsehdiskussionen. Teoksessa Margret Selting ja Barbara Sandig (toim.), *Sprech- und Gesprächstile*. Berlin: De Gruyter.